

*Литвиненко А.В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії
та економічної політики,
Харківський національний економічний університет ім. С Кузнеця*

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ

Взаємозв'язок між економічною й соціальною ефективністю, має особливості на різних етапах історичного розвитку суспільства. На ранніх етапах, коли створювалися основи матеріально-технічної бази, пріоритетне значення мали економічні цілі, а, отже, економічна ефективність. Без розвитку продуктивних сил, без створення й зміцнення відповідної матеріально-технічної бази не можуть створюватися необхідні матеріальні умови для підвищення соціальної ефективності. Історичний досвід говорить про те, що саме економічна ефективність здатна давати імпульс подальшому розвитку взаємозв'язків, взаємодій, а в остаточному підсумку й досягненню єдності між двома аспектами ефективності. Але варто помітити, що на цей імпульс впливає економічна система суспільства, рівень її розвитку.

Пріоритетність економічної ефективності, прибутковості як безпосередня мета виробництва, безсумнівно, зіграло свою прогресивну роль. Адже саме прибуток є одним з основних джерел розширення й відновлення виробництва. Нині ж дана мета повинна піддатися переосмисленню.

Підвищення економічної ефективності не повинне бути самоціллю, воно повинне вести до підвищення соціальної ефективності. Як соціальна ефективність є економічно обумовленою, так й економічна ефективність повинна бути обумовлена соціально. Ця обумовленість випливає з кінцевої мети виробництва й рівня суспільного розвитку. Підвищення економічної ефективності прямо й побічно, через розвиток суспільного виробництва, впливає на рівень доходів і рівень задоволення потреб, на всебічний розвиток людей. Адже саме в процесі праці людина розвивається.

Процес інтеграції економічної й соціальної ефективності дуже важливий для розвитку суспільства на сучасному етапі, тому що паралельно з розширенням виробництва, підвищенням його технічного рівня й економічної ефективності збільшуються можливості суспільства в рішенні соціальних завдань.

Проявом єдності економічної й соціальної ефективності є зв'язки між факторами трудового процесу і його результатів, між результатами й потребами, між рівнем задоволення потреб і розвитком людей й їхнім поведінням у праці й суспільстві. Історичним прикладом давно став класичним є досвід адміністрації президента Ф. Рузвельта під час Великої депресії 30-х років: перші

кроки держави в США мали на меті вплив на сферу споживання. Суть заходів полягала в тім, щоб шляхом збільшення індивідуального споживання вивести із кризи сферу виробництва.

Для більше повного подання взаємозв'язків між економічною й соціальною ефективністю функціонування підприємства необхідно досліджувати конкретні форми їхнього прояву. Так, наприклад, частка праці із творчим змістом безпосередньо впливає на ефективність організації виробництва й ефективність використання трудових ресурсів. Невелика частка творчої праці веде до рутинного підходу до своєї роботи як управлінського персоналу, так і простих робітників, у людей пропадає інтерес до роботи, а також зникає прагнення пошуку нових підходів, методів підвищення ефективності використання виробничих, інформаційних і фінансових ресурсів.

На сучасному етапі розвитку суспільства творча діяльність стає одним зі значних факторів економічного розвитку. Це проявляється в різних формах. У всіх розвинених країнах істотно зросла частка осіб, зайнятих переважно розумовою працею. Можливість використання творчих здібностей людини є одним з резервів збільшення обсягу продукції навіть при зниженні витрат робочого часу й інтенсивності праці.

На підставі вищесказаного можна зробити наступний висновок, що економічна й соціальна ефективність функціонування підприємства взаємозалежні між собою. Економічна й соціальна ефективність не є антиподами.

Взаємозв'язок між цими категоріями подібний взаємозв'язкам між базою (фундаментом) і надбудовою. Роль надбудови виконує соціальна ефективність, тому як підприємство не може бути соціально ефективним, якщо його діяльність економічно не ефективна. А фірма, що працює з високою економічною ефективністю може мати низький рівень соціальної ефективності. Тому соціальна ефективність виконує начебто роль надбудови, а фундаментом, її основою є економічна ефективність. Надбудова (соціальна ефективність) впливає на фундамент (економічну ефективність) і тим самим змушує підприємство змінюватися. Так, у сучасних умовах підприємства змушені вдосконалювати систему безпеки праці, щоб мати можливість забезпечити себе робочою чинністю. Економічна ефективність багато в чому є ресурсами досягнення соціальної ефективності, але в той же час соціальна ефективність служить сприятливою умовою зростання економічної ефективності.

У цьому й складається єдність економічної й соціальної ефективності функціонування підприємства. Фірма, що не тільки економічно ефективна, але й соціально ефективна, перебуває на більше високому шаблі розвитку, чим та фірма, у якої високий рівень тільки економічної ефективності. Досягнення підприємством єдності економічної й соціальної ефективності дозволяють йому більш повно використати економічні й соціальні резерви поліпшення її

функціонування, що також сприятливо відображається на стані економіки й суспільства в цілому.

Недооцінка зростання соціальної ефективності власниками й керівниками підприємств не дозволяє досягти необхідної взаємозалежності між економічним розвитком фірми й соціальним розвитком колективу, економічною й соціальною ефективністю. Це неминує породжує протиріччя. У результаті цих протиріч не використовуються всі існуючі можливості підвищення ефективності роботи фірми.

Проблема подолання протиріч між економічною й соціальною ефективністю актуальна для всіх країн як розвинених так і що розвиваються, а особливості для сучасної України, тому що ринкові відносини, до яких наша держава здійснює перехід, самі по собі не сприяють єдності цих важливих характеристик підприємства. Підтвердженням цього служить світовий досвід розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи : кол. моногр. / НАН України, Секція суспільних і гуманітарних наук. — Київ, 2019. — 350 с.

2. Підвищення соціально-економічної ефективності розвитку регіону : монографія/ авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Р. Ф. Пустовійта. — К. : УБС НБУ, 2015. — 442 с.

3. Чухно А. А. Вибрані праці : у 2 т. / А. А. Чухно ; передм. Л. В. Губерського, Т. І. Єфименко. — К. : ДНУ “Акад. фін. управ. ління”, 2012. - Т. 1. — 557 с.

4. Литвиненко А. Еволюційні та революційні тенденції розвитку інститутів / Теоретико-методологічні засади формування національної економічної системи в умовах інтеграції у світове господарство : Монографія - за заг. ред. М.С. Бріля. - Електрон. текстові дан. (3,0 МБ). - Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. - 208 с.